

dr Ewa Albińska

Zakład Socjologii, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

Historia regulacji legislacyjnych ograniczających przestępczość ekologiczną w Polsce

ABSTRAKT

W prezentowanym artykule podjęto kwestię przestępczości ekologicznej w Polsce na płaszczyźnie historycznej. Uwzględniono w nim aspekty prawne działań wymuszających przestrzeganie norm i prawa ochrony środowiska. Artykuł odnosi się do wymienionych zakresów regulacji legislacyjnych chroniących środowisko w okresie od X w. aż do czasów współczesnych.

Ciągle wzrastające potrzeby gospodarcze populacji ludzkiej stanowią zagrożenie dla nielicznych naturalnych siedlisk przyrodniczych na całym świecie. Towarzyszy temu wprowadzanie nowych sposobów upraw, osuszanie bagien, obniżanie lustra wody w zbiornikach, zanieczyszczenie rzek, jezior i oceanów, niszczenie lasów, nieograniczone użycie nawozów sztucznych i pestycydów oraz szereg innych zjawisk przyczyniających się do degradacji środowiska przyrodniczego za Ziemi.

W związku z powyższym, społeczności mają do wyboru różne opcje działania. Należy się tu odnieść do sytuacji kompromisu między aspiracjami człowieka do polepszania warunków życia (odżywianie, zdrowie, mieszkanie, praca), co wiąże się z korzystaniem z dostępnych bogactw Ziemi, a dążeniem do zachowania ogólnych warunków rozwoju życia. Na ile jest możliwy taki kompromis, to kwestia złożona. Teoretycznie jest on możliwy, praktycznie trudny do przeprowadzenia, gdyż wspaniałe i wygodne wynalazki (przykładowo torba plastikowa, środki czyszczące) często wywołują niekorzystne perturbacje w środowisku. Z drugiej strony, realizowanie produkcji w warunkach optymalnych dla przyrody, czyli tzw. produkcja zgodna z normami środowiskowymi przy jednoczesnym uwzględnieniu wymogów ekonomii nastrocza wiele trudności. Stały rozwój sił wytwórczych oraz wprowadzanie nowych rozwiązań konstrukcyjnych i technologicznych powodują narastanie nowych zagrożeń wymagających interwencji prawodawczej. Z tego powodu, niezbędne jest wprowadzanie kolejnych korekt lub uzupełnień do obowiązującego ustawodawstwa, albo całkowicie nowych regulacji prawnych.

Akty prawne o zasięgu lokalnym, krajowym czy międzynarodowym, dotyczące problematyki ochrony środowiska, nie wyczerpują całej problematyki legislacyjnej w tym zakresie. Jednak stanowią one pewną bazę dla tworzenia się światopoglądu uwzględniającego zagadnienia przyrodnicze składające się na różne systemy prawa. Ponadto, stają się punktem wyjścia do kreowania i ustalania kierunków polityki ekologicznej. Aby zrozumieć podstawy legislacyjne kształtujące aktywność ludzi w środowisku przyrodniczym, należy sięgnąć do ich genezy. W tym celu, w artykule zostanie zaprezentowana w skróconej wersji historia prawnych regulacji dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego w Polsce oraz wymuszających te regulacje zachowań przestępczych.

Działania ochronne pierwszych władców Polski wynikały głównie z troski o własne dobra i prywatny interes. Były także związane ze strategią obronną. Chroniono bowiem przygraniczne puszcze, wprowadzając całkowity zakaz ich eksploatacji, ponieważ były one trudne do przebycia przez potencjalnych najeźdźców. Należy podkreślić, że do X w. w całej Europie oraz w Polsce polowanie było dozwolone dla każdego. W miarę upływu czasu ograniczano zakres podmiotowy tego prawa tak, że ostatecznie stało się ono jedną z podstaw *ius regale*¹. Udokumentowane informacje dotyczyły nie tylko ograniczania eksploatacji lasów, ale także utrzymywania populacji ryb oraz dużych zwierząt łownych (jeleni, saren, dzików). Wynikało to z feudalnego *ius regale*, czyli królewskiego prawa wyłączności wykorzystywania dóbr przyrody. Zwierzyna była traktowana jako część królewskiego skarbcza i w zależności od jej stanu mogli na nią polować tylko możnowładcy albo wszyscy. Ochrona ryb w tamtym okresie polegała na wprowadzeniu okresów połowowych oraz na reglamentacji liczby statków i rybaków. Ograniczenia nie dotyczyły zwierząt drobnych – zajęcy, lisów itp. Należy jednak zauważyć, że król Bolesław Chrobry wprowadził w 1020 r. ochronę bobra. Na zwierzęta te mogła polować tylko specjalnie wyszkolona kadra bobowników, i to wyłącznie na polecenie króla. Chrobry nakazał także ludności sprawowanie opieki nad żeremiami.

Rozwiązania prawne w Polsce Piastów były w pewnym sensie podobne do rozwiązań stosowanych we współczesnej gospodarce łowieckiej i rybackiej². Wyróżniano tzw. małe i wielkie łowy. Do XII w. małe łowy (*venatio parva*) dostępne były dla wszystkich, nie wyłączając włościan, i to nie tylko na własnych, ale i na cudzych gruntach. Z kolei wielkie łowy (*venatio magna*) z reguły należały do panującego i właścicieli wielkiej własności ziemskiej. Polowania na zwierzęta rzadziej spotykane stanowiły jedynie prawo panującego³. Na tury i żubry mógł polować tylko król (podobny zakaz wprowadzili książęta litewscy w odniesieniu do żubra).

Od XIV w. życie poddanych na ziemiach polskich regulowały królewskie i książęce statuty. Były one odpowiednikami kodeksów postępowania ludności, zawierającymi pewne elementy ochrony przyrody. W Statutach Kazimierza Wielkiego z drugiej połowy XIV w. można było znaleźć regulacje mające na celu ochronę dębów z cudzych lasów przed wycinaniem (dotyczyło to również wyrębywania drzew z pszczołami)⁴. Król Kazimierz Wielki w statucie Małopolskim i Wielkopolskim (statuty wiślicko-piotrkowskie) wprowadził kilka przepisów mających na celu ochronę prywatnych lasów przed kradzieżą drewna lub zniszczeniem. W statutach znalazły się przepisy o karaniu za wyręb drzew w cudzym lesie, za kradzież zboża na polu, także regulacje dotyczące wypasania świń w cudzych lasach. Zabraniały one ponadto kradzieży obiektów przyrodniczych w jeziorach i rzekach. Statuty przewidywały wysokie kary za złamanie: zakazu wyrębu drzew (szczególnie dorodnych dębów), zakazu karmienia świń żołądziami, przepędzania zwierząt przez cudzy las. Zapisy te były niewątpliwie nowatorską formą ochrony lasów⁵.

Kolejny król - Władysław Jagiełło - wprowadził mocą Statutu Wareckiego w 1423 r. ochronę cisa, rzadkiego wówczas ze względu na jego wykorzystanie do wyrobu kusz i strzał. Statut ograniczył także prawo łowieckie, szczególnie możliwość polowania (chwywania i przywłaszczania) jeleni, łośi, turów, dzików i tarpanów⁶. Nowatorskim zapisem było wprowadzenie okresu ochronnego dla zwierząt łownych, natomiast za świadome wzniesienie pożaru w lesie statut

¹ Por.: J. Sobczak, *Rozdział XXII Przepięstwa przeciwko środowisku. Komentarz*, s.2.

² Por.: E. Symonides, *Ochrona środowiska*, s.327-328.

³ Por.: J. Sobczak, *Rozdział XXII Przepięstwa przeciwko środowisku. Komentarz*, s.2.

⁴ W. Radecki, *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku*, s. 67-68.

⁵ Por.: E. Symonides, *Ochrona środowiska*, s.328.

⁶ B. Dobrzańska, G. Dobrzański, D. Kiełczewski, *Ochrona środowiska przyrodniczego*, Warszawa 2009, s.294-295.

przewidywał nawet karę śmierci⁷. W Statucie znajdowały się postanowienia, w których była mowa o negatywnych konsekwencjach wycinania drzew z lasu nienależącego do osoby podejmującej się wyżej wspomnianego deliktu. Z założeń tego Statutu wynikało m.in. to, że osoba dokonująca wyrębu drzew z czyjegoś lasu mogła liczyć się z „pociążeniem siekiery⁸”, lub „pojmaniem i oddaniem na rękojemstwo⁹” (w zależności od rodzaju drzewa)¹⁰.

W tamtym okresie pojawiły się również prawa ograniczające dozwolony zakres polowań, czego przykładem jest prawo chełmińskie, zakazujące w art.14 polowania na bobry. Należy jednak zwrócić uwagę na uprzywilejowane stanowisko sołtysów szczycących się niekiedy prawem do wielkich łowów¹¹.

W czasach panowania Jagiellonów wprowadzono ochronę rzadkich lub ginących gatunków zwierząt łownych, w tym: żubra, tura, bobra, sokoła i łabędzia. Za panowania króla Zygmunta I Starego wydany został Pierwszy Statut Litewski (z 1523 r.), w którym znajdował się specjalny rozdział dotyczący przyrody, pt. „*O łowach, o puszczech, o drzewie bartnym, o jeziorach, o gonach bobrowych, o chmielnikach, o gniazdach sokolich*”. Pierwsze dwa przepisy tego rozdziału normowały odpowiedzialność karną za polowanie na cudzym gruncie (związaną z zapłatą właścicielowi gruntu kary prywatnej, a Wielkiemu Księciu kary wg „cennika łowieckiego”). Warto również zaznaczyć, iż jeśli kłusownik został pojmany w puszczy nad zabitym zwierzęciem, miał być doprowadzony do władz, a następnie skazany na śmierć. Widać tutaj dość rygorystyczne podejście do kwestii „nielegalnego polowania”. Pomimo surowych kar – nawet kary śmierci grożącej za kłusownictwo – historia i tradycja nie wykazały ani jednego przypadku urzeczywistnienia ich. Oprócz zaprezentowanych powyżej, także inne przepisy Pierwszego Statutu przewidywały odpowiedzialność karną (powtórzone zostały one w Drugim Statucie Litewskim z 1566 r. oraz Trzecim Statucie Litewskim z 1588 r. – jednakże bez kary śmierci za kłusownictwo)¹².

Trzy Statuty Wielkiego Księstwa Litewskiego wprowadzały – obok ochrony żeremi bobrowych i gniazd sokolich - ochronę drzew bartnych oraz kary za polowania na cudzych gruntach. Zabraniały także zabijania sokołów, łabędzi i bobrów. Trzeci Statut Litewski został przetłumaczony na język polski i obowiązywał na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego do 1840 r.

Kolejne ograniczenia wprowadzone zostały w czasie panowania króla Zygmunta II Augusta. W Statucie Sejmiku Warszawskiego z 1557 r. zakazano wybierania młodych lisów z nor (tzw. ochrona młodych liszek)¹³. Także z 1557 r. pochodzi wydana przez Zygmunta Augusta „ustawa na wołoki” wprowadzająca zmiany w strukturach własności ziemskiej na Litwie – tzw. ustawa włóczna dotycząca ochrony grubego zwierza. W świetle jednego z jej przepisów, zakazano poddanym łowienia saren oraz innej grubej zwierzyny nawet na swoich wołokach, natomiast w puszczech królewskich nie można było polować na jakąkolwiek zwierzynę pod groźbą kary śmierci¹⁴. W ustawie na wołoki postanowiono także o całkowitym zakazie podziału Puszczy Białowieskiej na działki 12-21 ha i przydzielania ich chłopom, co miało znaczenie dla ochrony żubra.

Przykładem dbałości o zwierzostan były prawa ustanowione w dobie panowania Stefana Batorego, w których chroniono niektóre gatunki zwierząt łownych oraz ustanowiono okresy

⁷ Por.: E. Symonides, *Ochrona środowiska*, s.328.

⁸ Prawdopodobnie dotyczy to „skonfiskowania” narzędzia.

⁹ Inaczej „odpowiedzialność”.

¹⁰ W. Radecki, *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku*, s. 68.

¹¹ Por.: J. Sobczak, *Rozdział XXII Przestępstwa przeciwko środowisku. Komentarz*, s.2.

¹² W. Radecki, *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku*, s. 68.

¹³ Tamże, s. 68.

¹⁴ Tamże, s 68-69.

ochronne z zakazem prowadzenia polowań¹⁵. Stefan Batory wprowadził także zakaz polowań w królewskiej Puszczy Niepołomickiej oraz w niektórych posiadłościach innych właścicieli. W 1578 r. wydał zarządzenie, na mocy którego nie wolno było używać włoków do polowań na Zalewie Wiślanym (podobny zakaz dla rybaków Fromborka wydał w 1318 r. biskup Eberhart). Król wprowadził ponadto obowiązek respektowania okresów ochronnych dla ryb oraz minimalnego rozmiaru oczek sieci rybackich¹⁶.

Na niewiele zdało się w czasach Zygmunta Starego zagrożenie karą śmierci za kłusownictwo, utrzymane w ustawodawstwie Zygmunta z 1557 r. Król Zygmunt III Waza zarządził ochronę tura (niestety zbyt późno). Surowe prawo karne, nie egzekwowane konsekwentnie na drodze procesowej oraz nie wsparte odpowiednią działalnością administracyjną, nie zapobiegło całkowitej zagładzie tego gatunku w XVII w. W 1627 r. w Puszczy Jaktorowskiej padła ostatnia na świecie krowa tura¹⁷.

Nie udało się także powstrzymać wielkoobszarowej wycinki drzew, wskutek czego lesistość kraju spadła w drugiej połowie XVIII w. z ok.80% (w X w.) do ok.40%. Chcąc zapobiec rabunkowej gospodarce leśnej w dobrach królewskich, król Stanisław August Poniatowski wydał w 1778 r. Uniwersał Leśny. Stanowił on pierwszą całościową regulację gospodarki w lasach królewskich Polski¹⁸. Niestety, z powodu utraty przez Polskę państwowości, nie zdołała ona odegrać większej roli.

Charakterystyczną cechą przepisów prawnych uznawanych do XVIII w., które regulowały zakres korzystania z zasobów przyrody przez ludzi i tym samym mogły wskazywać na zakres odpowiedzialności ludzi, był brak rozróżnienia przestępstw od wykroczeń. W okresie Polski piastowskiej, prawna ochrona zwierząt łownych, będąca ubocznym efektem realizacji interesów gospodarczych oraz pasji łowieckiej królów i książąt, spełniała w praktyce drugorzędną rolę. Zamiast zakazów i kar, władcy piastowscy organizowali system administracyjny w taki sposób, aby ochroną zwierzyny byli zainteresowani sami poddani. Ustanawiając przykładowo monopol łowiecki zastrzeżony dla władcy lub wybranych możnych, do minimum ograniczona była grupa osób uprawnionych do polowania na żubry, tury lub bobry. Jednocześnie zezwolono każdemu poddanemu chłopu na łowienie zwierzyny drobnej (zająca, lisa lub kuny), pod warunkiem, że będzie ono dokonywane bez użycia sieci. Respektowanie monopolu bobrowego, przestrzeganego do XIV w., było „nie tyle rezultatem surowości kar w wypadku naruszenia tego monopolu (regale łowieckiego), ile raczej dobrze zorganizowanej działalności tzw. bobowników (*Castorarii*) upoważnionych w imieniu władcy do pozyskiwania i ochrony bobrów.” Później – z gorszymi skutkami - próbowano przenieść ciężar strzeżenia bobrów na ludność wiejską, która miała wykonywać nadzór nad bobrami pod rygorem surowych kar (tzw. bobrowe, jata bobrowa). Niezbyt skuteczna była też prawna ochrona ptaków drapieżnych (tzw. sokołowe). Zagrożony surową karą ciężar zmuszał ludność poddaną do strzeżenia gniazd w okresie wylęgu młodych. Był on szczególnie uciążliwy. Choć ustanawiano coraz surowsze kary – przede wszystkim za Jagiellonów – brak właściwych rozwiązań administracyjnych prowadził do zagłady wielu chronionych gatunków zwierząt¹⁹.

¹⁵ Por.: J. Sobczak, *Rozdział XXII Przestępstwa przeciwko środowisku. Komentarz*, s.2-3.

¹⁶ Por.: E. Symonides, *Ochrona środowiska*, s.329.

¹⁷ B. Dobrzańska, G. Dobrzański, D. Kiełczewski, *Ochrona środowiska przyrodniczego*, s.295.

¹⁸ Por.: E. Symonides, *Ochrona środowiska*, s.330; K. Górka, B. Poskrobko, W. Radecki, *Ochrona środowiska problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, Warszawa 1999, s.161-162.

¹⁹ Por.: R. Kmiecik, *Karnoprocesowe aspekty ścigania przestępstw, przeciwko środowisku*, w: *Ekologia i prawo*, pod red. A. Przyborowskiej-Klimczak, Lublin 1999, s.135-136.

W dobie zaborów, Sejm galicyjski (Sejm Krajowy) we Lwowie podjął w 1869 r. uchwałę o ochronie gatunkowej świstaka i kozicy. Ustawa „względem zakazu łapania, wyłepiania i sprzedawania zwierząt alpejskich, właściwych Tatom, świstaka i dzikich kóz” (była to w istocie ustawa karna z ówczesnego zaboru austriackiego)²⁰ przyczyniła się do zachowania tych dwóch gatunków zwierząt. Wprowadzona wówczas ochrona kozic i świstaków obowiązuje do dzisiaj²¹. Była to pierwsza na świecie ustawa, na mocy której ochroną prawną objęto gatunki zwierząt z powodów naukowych, a nie użytkowych. Ważnym aktem prawnym w zaborze austriackim była także druga ustawa galicyjska „o ochronie niektórych zwierząt dla uprawy ziem pożytecznych”, podpisana przez cesarza w 1874 r. Ustawa ta nałożyła na nauczycieli szkół ludowych obowiązek wyjaśniania dzieciom przepisów i celów ustawy co było pierwszym przypadkiem nakazanej przez prawo edukacji szkolnej w zakresie ochrony przyrody. Przede wszystkim zaś ustawa miała na celu ochronę gniazd i jaj wszystkich dziko żyjących i nieszkodliwych ptaków oraz kilkadziesiąt gatunków ptaków wymienionych w załączniku a także ochronę jeży i nietoperzy przed chwytniem, sprzedawaniem i zabijaniem²². Podobne przepisy karne wchodziły także w zakres ustaw o charakterze gospodarczym pod warunkiem, że czynu nie można było przypisać pod powszechną ustawę karną. Przykładem może być tutaj galicyjska ustawa wodna z 1875 r. dotycząca m.in. szkodliwego zanieczyszczenia wody²³. W ciekawy sposób przedstawione były przepisy dwóch galicyjskich ustaw rybackich. Pierwsza to ustawa z 1882 r. „o niektórych środkach ku podniesieniu rybactwa na wodach śródlądowych”. Druga to „ustawa o rybolówstwie z 31 października 1887 dla Królestwa Galicyi i Lodomerji wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim” (zasadniczo obie te ustawy dotyczyły warunków płacenia grzywny)²⁴. Natomiast galicyjska ustawa o ochronie zwierząt, która wydana została 30 stycznia 1875 r. zarówno określała czasy ochronne dla zwierzyny łownej, jak i zakazywała łowienia zwierząt na sidła, żelaza, łapki i inne tego typu przedmioty²⁵.

Należy dodać, że na terenie tego zaboru utworzono w 1866 r. pierwszą, prywatną straż góralską do walki z kłusownictwem w Tatrach, z kolei w 1886 r. powstaje pierwszy na ziemiach polskich rezerwat przyrody chroniący starodrzew bukowy koło Złoczowa – „Pamiętka Pieniacka”²⁶. Pozytywnie można też ocenić się dbałość o środowisko w zaborze pruskim. Spuścizną po zaborcy były m.in. liczne rezerваты przyrody. Inaczej przedstawiała się sytuacja w zaborze rosyjskim. Władze imperium nie przejawiały zainteresowania ochroną przyrody.

Dla prawa polskiego duże znaczenie miały w tamtym okresie następujące kodeksy: rosyjski kodeks kar głównych i poprawczych z 1847 r.; ustawa karna austriacka z 27 maja 1852 r.; kodeks karny Rzeszy Niemieckiej z 15 maja 1871 r.; kodeks karny rosyjski z 1903 r. (pochodził on co prawda z początku XX w., ale może być zaliczony do XIX-wiecznego nurtu kodyfikacyjnego)²⁷. Analizując poszczególne przepisy z wymienionych ustaw można odnieść wrażenie, że dotyczyły one zazwyczaj odpowiedzialności karnej za kradzież mienia (aczkolwiek związanego z środowiskiem przyrodniczym). Może być to uwarunkowane tym, iż w ówczesnej sytuacji polityczno-ekonomicznej nie było postępu technologicznego, który powodowałby zniszczenia na dużą skalę. Można również postawić tezę, iż dbanie o przyrodę należało jakoby do oczywistych

²⁰ W. Radecki, *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku*, s.79.

²¹ Por.: K. Górka, B. Poskrobko, W. Radecki, *Ochrona środowiska*, s.206.

²² W. Radecki, *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku*, s. 79-80.

²³ Tamże, s. 80.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże, s. 81.

²⁶ Por.: E. Symonides, *Ochrona środowiska*, s.334; B. Dobrzańska, G. Dobrzański, D. Kielczewski, *Ochrona środowiska przyrodniczego*, s.295.

²⁷ W. Radecki, *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku*, s. 69.

obowiązków, które były przekazywane z pokolenia na pokolenie oraz uwidocznione w tradycji i kulturze, przez co nie wymagało to podejmowania dodatkowych regulacji prawnych na większą skalę.

Odnosząc się do odpowiedzialności człowieka za środowisko przyrodnicze w drugiej połowie XIX w. należy uwzględnić znaczenie wczesnego konserwatorskiego zakresu ochrony przyrody, który miał istotny wpływ na ustawodawstwo karne. Doprowadził on do powstania wielu przepisów karno-administracyjnych pozwalających na natychmiastową reakcję w przypadku niszczenia fauny i flory objętej ochroną²⁸. Właśnie w tym nurcie powstała pierwsza na ziemiach polskich ustawa ochronna z 1869 r.

Kiedy w 1918 r. Polska odzyskała niepodległość, grupa działaczy ochrony przyrody (m.in. J.G. Pawlikowski) dążyła do prawnego uregulowania kwestii środowiskowych. Pierwszym aktem normującym kwestie dotyczące ochrony cennych obiektów przyrodniczych w Polsce odzyskującej niepodległość, był dekret Rady Regencyjnej z 31 października 1918 r. o opiece nad zabytkami sztuki i kultury. Za zabytki nieruchome uznawane były m.in. zarówno ogrody ozdobne, okazałe i sędziwe drzewa, jak i zamczyska, kościoły, kapliczki, figury i cmentarze. Jak można zauważyć połączono wówczas ochronę cennych okazów przyrodniczych z ochroną dóbr kultury. Ważnym aktem normatywnym było rozporządzenie Rady Ministrów wydane w czerwcu 1925 r. „o trybie załatwiania spraw ochrony przyrody”. Ten akt prawny powołał m.in. Państwową radę Ochrony Przyrody. Trzy lata później powstała w Warszawie Liga Ochrony Przyrody – pierwsza w Polsce organizacja społeczna o zasięgu ogólnokrajowym.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 3 grudnia 1927 r. o prawie łowieckim zakładało, że zwierzyna w stanie wolnym jest niczyja i jej pozyskiwanie jest pierwotnym prawem nabycia własności²⁹. Kolejne rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami uznawało ogrody, aleje i drzewa za zabytki³⁰. Z kolei w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z 16 lutego 1928 r. o prawie budowlanym i zabudowaniu osiedli, istotne znaczenie miała ochrona krajobrazu. W świetle jednego z postanowień, stosowna władza mogła cofnąć pozwolenie na budowę, przebudowę lub zmianę budynków, jeśli prace spowodowałyby zeszpecenie krajobrazu³¹. Należy też wspomnieć o ustawie o rybołówstwie z 7 marca 1932 r., która przyjęła podział na rybacko w wodach zamkniętych i rybołówstwo w wodach otwartych (wychodząc z założenia, że ryby w wodach otwartych są niczyje). Przepisy karne przewidywały odpowiedzialność za m.in. wykonywanie rybołówstwa bez uprawnień a także przy użyciu środków wybuchowych, trujących lub odurzających oraz za połów niedozwolonymi narzędziami oraz w miejscach ochronnych³².

Bardzo ważnym przedsięwzięciem było przygotowanie pierwszego kodeksu karnego. Sama kodyfikacja nie była pełna, gdyż w mocy prawa pozostawiono część ustawodawstwa wcześniejszych zaborców (czterdzieści artykułów rosyjskiego kodeksu karnego oraz po dwa paragrafy kodeksu karnego niemieckiego i austriackiego)³³. Zasadniczo, kodeks karny z 1932 r. problematyce ochrony przyrody poświęcił jedynie art. 270, w myśli którego istotą przestępstwa było naruszenie cudzego prawa do polowania lub rybołówstwa. Samej ochronie zwierząt służyły przepisy prawa łowieckiego, natomiast ochronie ryb – przepisy ustawy rybackiej. Niektóre przepisy

²⁸ Tamże, s. 79.

²⁹ Tamże, s. 83.

³⁰ Tamże, s. 81-82.

³¹ W. Radecki, *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku*, s.81-82.

³² Tamże, s. 84.

³³ Tamże, s. 85-86.

penalizujące czyny wpływające negatywnie na środowisko zostały uwzględnione w prawie o wykroczeniach z 1932 r. (m.in. nie stosowanie się do przepisów o ochronie wybrzeży wód morskich lub wewnętrznych, zanieczyszczanie wody pitnej lub służącej do pojenia zwierząt, uszkodzanie ogrodów lub kradzież ogroduwa)³⁴. Kolejne przepisy karne pojawiły się w ustawie z 10 marca 1934 r. o ochronie przyrody. Warto zaznaczyć, że niektóre regulacje prawne w niej zawarte zachowały się do dzisiaj³⁵.

Pierwsza polska ustawa o ochronie przyrody z 10 marca 1934 r.³⁶ miała charakter konserwatorski. W art. 1 ustanawiała ochronę następujących tworów przyrody: ziemia, jej ukształtowanie i formacje, jaskinie, wody stojące i płynące, wodospady, brzegi wód, minerały, skamieniałości, rośliny, zwierzęta, których zachowanie leżało w interesie publicznym ze względu na wartości naukowe, historyczne, pamiątkowe, estetyczne, lub ze względu na swoiste cechy krajobrazu. W tym okresie istniały przepisy o: gospodarce leśnej, gospodarce zasobami kopalin, ochronie gruntów rolnych i leśnych, humanitarnej ochronie zwierząt, czy przepisy ograniczające gęstość zabudowy, także nakazujące tworzenie i ochronę terenów zielonych w miastach. Powstały ponadto pierwsze regulacje z zakresu szeroko rozumianego prawa ochrony środowiska, dotyczące ochrony powietrza, wód i gospodarki ściekowej. Należy zauważyć, że już w 1919 r. uchwalono w Polsce Państwową Zasadniczą Ustawę Sanitarną, która regulowała te zagadnienia.

Ustawa z 1934 r. nie spełniła pokładanych w niej nadziei. Przede wszystkim zabrakło woli politycznej jej realizacji. Istotną rolę odegrał także spór pomiędzy władzą a działaczami ochrony przyrody, dotyczący budowy kolejki linowej na Kasprowy Wierch w Tatrach. Przewłaszczenie decyzji o realizacji tej inwestycji przyczyniło się do dymisji w 1937 r. wszystkich członków Państwowej Rady Ochrony Przyrody (z W. Szaferem na czele). Kolejka na Kasprowy Wierch została zbudowana, co spowodowało znaczny wzrost ruchu turystycznego w Tatrach i wywołało obserwowane także dzisiaj zagrożenia tatrzańskiej przyrody³⁷. Podobna sytuacja wystąpiła w latach 90. XX w., kiedy odwołano dyrektora Tatrzańskiego Parku Narodowego, niezgadającego się na wycinkę drzewostanu pod budowę skoczni narciarskiej³⁸.

Ostatnim aktem prawnym odnoszącym się do ochrony przyrody, który powstał w międzywojennej niepodległej Polsce, była ustawa z 14 kwietnia 1937 r. o szkodnictwie leśnym i polnym. Ta ustawą z zakresu prawa karnego zawierała m.in. przepisy dotyczące dokonywania wyrębu drzewa w cudzym lesie (a także przywłaszczania sobie wyrąbanego lub powalonego drzewa z lasu nienależącego do sprawcy wykroczenia) oraz dokonywania wyrębu gałęzi, korzeni, krzewów³⁹.

Po zakończeniu II wojny światowej wraz ze zmianami ustrojowymi wznowiono działalność ochronną. Najistotniejszym wydarzeniem legislacyjnym było w tym okresie uchwalenie 7 kwietnia 1949 r. ustawy o ochronie przyrody⁴⁰. Zawarta w art. 1 definicja ochrony przyrody dała wyraz zmianie dotychczasowej koncepcji dbałości o środowisko. Podstawowe znaczenie miało teraz gospodarowanie zasobami przyrody. W ustawie znalazło się szereg prekursorskich rozwiązań (m.in.

³⁴ Tamże, s. 89.

³⁵ Tamże.

³⁶ Dz.U. Nr 31, poz.274.

³⁷ Por.: K. Górka, B. Poskrobko, W. Radecki, *Ochrona środowiska*, Warszawa 2001, s.208; E. Symonides, *Ochrona środowiska*, s.343.

³⁸ W 2000r. ówczesny minister środowiska zawarł porozumienie z gminami w sprawie Tatrzańskiego PN. Obiecał zmniejszenie obszaru parku i wyraził zgodę na rozległą modernizację kolei linowych, tras narciarskich, ujęć wodnych itp. Było to swoistym przyzwoleniem na stopniowy rozbiór tego parku narodowego.

³⁹ W. Radecki, *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku*, s. 90.

⁴⁰ Dz.U. Nr 25, poz.180.

załączki procedury ocen oddziaływania na środowisko), które o dwadzieścia lat wyprzedziły amerykańską ustawę o narodowej polityce ochrony środowiska. Rozwiązania te nie były jednak stosowane, przede wszystkim z powodów politycznych. W przepisach karnych stypizowano wykroczenia polegające na umyślnym wykroczeniu przeciwko zakazom sformułowanym w ustawie, m.in. co do używania, użytkowania i zanieczyszczania przedmiotów lub terenów, zakazów polowania i rybołówstwa, zbioru roślin leczniczych, uszkodzenia drzew i innych roślin, umieszczania na określonych terenach tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków oraz zakłócania ciszy, wznoszenia budowli, prowadzenia zakładów przemysłowych lub handlowych, urządzeń komunikacyjnych lub innych urządzeń technicznych (art. 28). Ponadto, za wykroczenie uznano nabywanie lub przyjmowanie przedmiotów pochodzących z przestępstwa godzącego w treść ustawy (art. 29). Orzecznictwo w sprawach o te czyny - w treści ustawy „przestępstwa” – poddano zgodnie z art. 31 właściwości powiatowych władz administracji ogólnej w trybie postępowania karno-administracyjnego⁴¹.

W nowym prawie łowieckim z 1952 r. można było dostrzec złagodzenie odpowiedzialności, z tego względu, że prawo to dotyczyło tylko wykroczeń. Wśród nich znalazły się wykroczenia dotyczące m.in. polowania bez odpowiednich uprawnień, polowania w czasie ochronnym, wchodzenie w posiadania zwierzyny za pomocą środków i sposobów zabronionych przez prawo łowieckie⁴². Rok później, 4 marca 1953 r. ukazały się dwa dekrety. Pierwszy (tzw. „dekret duży”) – o wzmożeniu ochrony własności społecznej i drugi (tzw. „dekret mały”) – o ochronie własności społecznej przed drobnymi kradzieżami⁴³.

W połowie lat 50. XX w. rozpoczęły się zmiany odnośnie karnej oceny wyrębu drzewa w lesie. I tak, w myśl dekretu z 23 grudnia 1954 r. o zmianie niektórych przepisów o ochronie własności społecznej, ustawodawca wprowadził odrębny tryb przestępstwa wyrębu drzewa w lesie stanowiącym mienie społeczne (w celu jego przywłaszczenia) lub zagarnięcia z lasu stanowiącego mienie społeczne drzewa wyrąbanego lub powalonego. Rozwiązanie to było niekompletne, gdyż w innych lasach takie czyny były zaledwie wykroczeniami i dopiero w 1956 r. ten typ przestępstwa został wprowadzony⁴⁴.

Ważne zmiany nastąpiły w 1959 r. kiedy to powstała nowa ustawa łowiecka (ustawa z 17 czerwca 1959 r. o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim), która uznawała zwierzynę w stanie wolnym za własność państwa. Z kolei 18 czerwca 1959 r. wydano ustawę o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciwko własności społecznej. Utrzymywała ona typ przestępstwa wyrębu drzewa w lesie stanowiącym mienie społeczne, zrównany z zagarnięciem. Podobna sytuacja unormowana była również w ustawie z 14 czerwca 1960 r. o zagospodarowaniu lasów stanowiących własności państwa oraz niektórych lasów i nieużytków państwowych⁴⁵.

Pod koniec lat 50. XX w. okazało się, że dość dużym problemem w Polsce jest stan zanieczyszczenia wód. Reakcją była ustawa z 31 stycznia 1961 r. o ochronie wód przed zanieczyszczeniem. Przepisy karne z tej ustawy zostały przyjęte z pewnymi zmianami w ustawie – Prawo wodne z 30 maja 1932 r.⁴⁶. W ustawodawstwie z tego okresu można było jednak dostrzec pewną niejednolitość.

⁴¹ Por.: J. Sobczak, *Rozdział XXII Przestępstwa przeciwko środowisku. Komentarz*, s.3-4.

⁴² W. Radecki, *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku* s. 92.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ W. Radecki, *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku*, s. 93-94.

⁴⁵ Tamże, s. 94.

⁴⁶ Tamże, s. 95.

We wczesnych latach 60. XX w. oddzielono w Polsce – podobnie jak w innych krajach Europy Zachodniej – prawo ochrony środowiska od aktów prawnych o gospodarowaniu zasobami przyrody. Zajęto się wówczas przede wszystkim ochroną wód i powietrza, o czym świadczą ustawy⁴⁷: z 31 stycznia 1961 r. o ochronie wód przed zanieczyszczeniem, z 30 maja 1962r. Prawo wodne oraz z 21 kwietnia 1966 r. o ochronie powietrza atmosferycznego przed zanieczyszczeniem.

Analizując przepisy ustawy o ochronie powietrza atmosferycznego przed zanieczyszczeniem i porównując je z przepisami karnymi ustaw wodnych z 1961 r. i 1962 r. okazało się, iż nie ma w prawie o ochronie powietrza odpowiednika przestępstwa odnośnie zanieczyszczenia wody. Nieinstalowanie lub nieeksploatowanie urządzeń ochronnych było w prawie wodnym przestępstwem, a w prawie ochrony powietrza – wykroczeniem. Niejednolitość ta została usunięta w nowym kodeksie karnym uchwalonym 19 kwietnia 1969 r.⁴⁸.

Dokończeniem kodyfikacji prawa karnego był kodeks wykroczeń z 20 maja 1971 r. Przewidywał on kilkanaście ustawowych stanów faktycznych, które można było uznać za wykroczenia przeciwko środowisku i przyrodzie. Należałoby wymienić m.in.: znęcanie się nad zwierzętami, niszczenie lub uszkodzanie umocnień brzegów wód (w tym roślinności ochronnej), naruszanie przepisów o zapobieganiu pożarom leśnym, zanieczyszczanie wód służących do picia lub pojenia zwierząt (a także wód w pływalniach i kąpieliskach), nieutrzymywanie porządku i czystości w obrębie nieruchomości, wyrąb drzewa w lesie i kradzież leśną, kradzież ogrodową oraz niszczenie roślinności na terenach użytku publicznego⁴⁹. Poza kodeksem z 1971 r. odpowiedzialność za wykroczenia została uregulowana także w innych ustawach, jak np. w ustawie o ochronie przyrody, prawie wodnym, ustawie o uzdrowiskach, ustawie łowiecka, ustawie rybacka, prawie górniczym, prawie geologicznym, ustawie o lasach niepaństwowych, itp.⁵⁰.

W 1976 r. przy okazji nowelizacji konstytucji z 1952 r. wprowadzono w Polsce konstytucyjną zasadę ochrony środowiska stwierdzając, że Polska Rzeczpospolita Ludowa zapewnia ochronę i racjonalne kształtowanie środowiska naturalnego, stanowiącego dobro ogólnonarodowe (art. 12) oraz, że obywatele państwa mają prawo do korzystania z wartości środowiska naturalnego i obowiązek jego ochrony (art. 71). W ten sposób ochrona środowiska stała się powinnością państwa, a także treścią praw i obowiązków obywatelskich.

W 1980 r. uchwalono ustawę o ochronie i kształtowaniu środowiska, w której pełny wyraz znalazło tworzenie się prawa ochrony środowiska w polskim ustawodawstwie. Ustawa ta była kilkakrotnie nowelizowana. W ustawie z 1980 r. uznano, że ochrona środowiska ma przede wszystkim wyrażać się w racjonalnym gospodarowaniu zasobami przyrodniczymi. Zakres ochrony przyrody zawężono do szczególnie cennych terenów i obiektów przyrodniczych oraz dziko rosnących roślin i dziko żyjących zwierząt. Tym samym, ochronę przyrody sprowadzono do idei konserwatorskiej, bliskiej koncepcji ustawy z 1934 r.

Okres komunizmu był dla państwa polskiego czasem, w którym trudno było wyegzekwować poczucie społecznej odpowiedzialności m.in. w kwestiach ochrony środowiska. Niemniej jednak, lata 70. i 80. ubiegłego wieku zaznaczyły się odnowieniem licznych ustaw szczegółowych (prawo wodne, ustawa rybacka, ustawa o ochronie gruntów). Rozwinięto także nowe formy ochrony krajobrazu w postaci parków krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu. Powróciła też problematyka odpowiedzialności człowieka za środowisko.

⁴⁷ Dz.U. Nr 5, poz.33; Dz.U. Nr 34, poz.158; Dz.U. Nr 14, poz.87.

⁴⁸ W. Radecki, *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku*, s. 96-98.

⁴⁹ W. Radecki, *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku*, s. 98.

⁵⁰ Tamże, s. 99.

Po 1989 r. nastąpił proces reformowania polskiego prawa ochrony środowiska. Polegał on głównie na dostosowywaniu do realiów gospodarki rynkowej. Uchwalono wtedy nowe ustawy, na czele z ustawą o ochronie przyrody z 16 października 1991 r.⁵¹ Ustawa ta odzwierciedlała nową koncepcję ochrony przyrody, wypracowaną na świecie w latach 80. XX w. Zawierała ona katalog ograniczeń i zakazów, które mogły być wprowadzone na obszarach chronionych, także w stosunku do indywidualnych form ochrony lub w odniesieniu do gatunków objętych ochroną prawną. Ustawa zabraniała ponadto wprowadzania do środowiska naturalnego gatunków obcego pochodzenia oraz wypalania roślinności na łąkach, pastwiskach, w pasach przydrożnych itp. Przykładowo w art. 54 ustawy stypizowano przestępstwo niszczenia, poważnego uszkodzenia lub istotnego zmniejszenia wartości przyrodniczej chronionego terenu, chronionego obiektu przyrodniczego albo wbrew ciążącemu na nim obowiązkowi dopuszczenia do zniszczenia, poważnego uszkodzenia lub istotnego zmniejszenia wartości przyrodniczej. Za przestępstwo uznano także pozyskiwanie, niszczenie lub uszkodzanie roślin, zabijanie zwierząt na terenie objętym ochroną przyrody wbrew przepisom na nim obowiązującym i powodowanie przez to poważnych szkód przyrodniczych (art. 55). W kolejnych artykułach (56-58) skryminalizowano m.in. wznoszenie lub powiększanie obiektów budowlanych, łowienie chronionych gatunków fauny, niszczenie lub uszkodzanie drzew. Za wykroczenie uznano wypalanie roślinności na łąkach (art. 59). Po nowelizacji w 1997 r. Kodeksu karnego, artykuły 54-58 utraciły moc, natomiast art. 58 uległ głębokiej nowelizacji na podstawie art.1 pkt 49 ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o ochronie przyrody⁵². Sama ustawa straciła moc na podstawie art. 161 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody⁵³.

Ustawę o ochronie przyrody zmieniano siedemnaście razy, m.in. w konsekwencji zmian podziału administracyjnego kraju, ratyfikowania konwencji międzynarodowych oraz konieczności dostosowania przepisów ustawy do dyrektyw rady EWG. W efekcie zmian zlikwidowano m.in. Straż Ochrony Przyrody, wprowadzono także obowiązek uzgadniania projektu utworzenia parku narodowego lub zmiany jego powierzchni z samorządami gmin. Wielokrotnie nowelizowana ustawa stała się coraz mniej czytelna i niespójna. Należy ponadto zauważyć, że uchwalenie i nowelizowanie ustawy o ochronie przyrody przekreśliło pomysł jednolitej ustawy o ochronie środowiska przyrodniczego, jako wstępnego etapu przyszłej kodyfikacji prawa ochrony środowiska.

Podsumowując ocenę polskiego ustawodawstwa lat 90. ubiegłego stulecia w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego, należy stwierdzić, że zostało ono sprowadzone do przyjmowania rozwiązań cząstkowych, które objęły: obszary morskie, lasy, grunty rolne i leśne, prawo łowieckie, ochronę zwierząt, prawo geologiczne i górnicze, odpady, zagospodarowanie przestrzenne, prawo budowlane itp. W tamtym okresie przeprowadzono dodatkowo nowelizacje licznych ustaw ochronnych.

Wskazać też trzeba na nową Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., która nie odnosi się bezpośrednio do ochrony przyrody, ale wzmacnia w art. 5 pozycję ochrony środowiska wśród wartości konstytucyjnych. Wreszcie istotną rolę odegrał nowy Kodeks karny z 6 czerwca 1997 r., który wyróżnił w XXII rozdziale przestępstwa przeciwko środowisku oraz przyjął nową koncepcję zwalczania tych przestępstw.

Lata transformacji ustrojowej przyniosły zasadnicze odnowienie polskiego prawa ochrony środowiska: liczne nowelizacje podstawowej ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska, nowe ustawy o odpadach oraz o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, kilka ustaw dotyczących

⁵¹ Dz.U. Nr 114, poz.492.

⁵² Por.: J. Sobczak, *Rozdział XXII Przestępstwa przeciwko środowisku. Komentarz*, s.4.

⁵³ Dz.U. 2009 Nr 151, poz.1220 z późn.zm.

ochrony środowiska morskiego. Jednym z najważniejszych zadań była przebudowa polskiego ustawodawstwa ochronnego w kierunku uwzględnienia dyrektyw unijnych. Dotyczyło to przede wszystkim zasadniczej ustawy o ochronie środowiska, prawa wodnego, ustawy o zmodyfikowanych organizmach. Należy dodać, że w Polsce pojawiła się nawet koncepcja przyjęcia kodeksu ochrony środowiska, na wzór podobnych rozwiązań legislacyjnych występujących w prawie cywilnym i karnym. W niektórych państwach, np. w Belgii, wprowadzono takie rozwiązanie. Ostatecznie odrzucono koncepcję kodeksu ochrony środowiska i podstawowe regulacje dotyczące środowiska znalazły się w „zwykłej” ustawie. Kluczowym zadaniem było wreszcie dostosowanie polskiego systemu ochrony środowiska przyrodniczego do wymagań UE.

Zakończeniem procesu nowelizacji było uchwalenie na początku XXI w. ustawy Prawo ochrony środowiska (2001 r. i nowelizacja w 2008 r.) oraz obowiązującej od 1 maja 2004 r. nowej ustawy o ochronie przyrody. Obydwa dokumenty uwzględniają regulacje prawne UE. Jedną z ważniejszych zmian było także wprowadzenie ustawy z 9 listopada 2000 r. o dostępie do informacji o środowisku i jego ochronie oraz o ocenach oddziaływania na środowisko⁵⁴.

Podsumowując rys historyczny regulacji legislacyjnych ograniczających przestępczość ekologiczną należy stwierdzić, że ewolucja polskiego prawa ochrony środowiska nadal trwa. Obecnie, na system prawa ochrony środowiska w Polsce składają się następujące rodzaje aktów prawnych⁵⁵: ustawa zasadnicza, konwencje i umowy międzynarodowe ratyfikowane przez Polskę, regulacje Unii Europejskiej w tej dziedzinie, ustawy poświęcone specjalnie zagadnieniom ochrony środowiska, ustawy związane z ochroną środowiska, przepisy wykonawcze do ustaw, akty planistyczne i procedury, przepisy prawa miejscowego, indywidualne decyzje administracyjne, umowy cywilnoprawne.

Podstawą normatywną do wszelkich aktów prawnych w Polsce jest wspomniana wcześniej Konstytucja RP z 1997 r. Reguluje ona podstawowe i najważniejsze kwestie w państwie, a jej przepisy mają charakter norm bezwzględnie obowiązujących oraz generalnych. Konstytucja ta zawiera kilka zasad, które wiążą się bezpośrednio lub pośrednio z problematyką szeroko rozumianej ochrony środowiska. Znaczenie w tym zakresie mają m.in. następujące zasady: zrównoważonego rozwoju (art. 5), pomocniczości (preambuła i rozdział VII „Samorząd terytorialny”), ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw (art. 31 ust. 3), ochrony środowiska jako jednej z gwarancji prawa do ochrony zdrowia (art. 68 ust. 4), obowiązku ochrony środowiska przez władze publiczne (art. 74) oraz odpowiedzialności za stan środowiska (art. 86). Wymienione zasady odgrywają ważną rolę w odniesieniu do ustroju państwa, a także funkcjonowania administracji publicznej.

Konstytucyjnym źródłem prawa ochrony środowiska są oczywiście ratyfikowane umowy międzynarodowe. Do wiodących umów międzynarodowych wiążących Polskę w dziedzinie ochrony środowiska należą umowy w dziedzinie:

a/ ochrony środowiska morskiego – m.in. Międzynarodowa konwencja o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki z 2 listopada 1973 r.⁵⁶ czy Konwencja o zapobieganiu zanieczyszczeniu mórz przez zatapianie odpadów i innych substancji z 29 grudnia 1972 r.⁵⁷;

b/ ochrony klimatu, atmosfery i warstwy ozonowej – Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu z 9 maja 1992 r.⁵⁸, Konwencja w sprawie

⁵⁴ Dz.U. 2000, Nr 109, poz. 1157.

⁵⁵ Por.: B. Dobrzańska, G. Dobrzański, D. Kielczewski, *Ochrona środowiska przyrodniczego*, s.297.

⁵⁶ Dz.U. 1987 Nr 17, poz.101.

⁵⁷ Dz.U. 1984 Nr 11, poz.46.

⁵⁸ Dz.U. 1996 Nr 53, poz.238.

transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości z 13 listopada 1979 r.⁵⁹ oraz Konwencja Wiedeńska o ochronie warstwy ozonowej z 22 marca 1985 r.⁶⁰;

c/ ochrony flory, fauny, szczególnie cennych terenów – np. Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 23 listopada 1972 r.⁶¹, Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem z 3 marca 1973 r.⁶²;

d/ ochrony przed różnymi zagrożeniami – m.in. Konwencja o wczesnym powiadamianiu o awarii jądrowej z 26 września 1986 r.⁶³ czy Konwencja Bazylejska o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych z 22 marca 1989 r.⁶⁴.

Dodatkowo Polska ratyfikowała (do 2007 r.) osiem konwencji i trzy porozumienia w zakresie ochrony przyrody. Dotyczą one przede wszystkim⁶⁵:

- a/ zagrożonych wyginięciem gatunków i ich siedlisk;
- b/ różnorodności genetycznej, gatunkowej, ekosystemowej i krajobrazowej;
- c/ międzynarodowych zasad handlu gatunkami zagrożonymi w skali globalnej;
- d/ zachowania unikatowych i reprezentatywnych dla podstawowych biomów, ekosystemów i krajobrazów, naturalnych lub nieznacznie przekształconych;
- e/ dozwolonych metod pozyskiwania zasobów przyrodniczych;
- f/ monitoringu przyrodniczego;
- g/ tworzenia baz danych i przepływu informacji o stanie zasobów przyrodniczych;
- h/ badań naukowych i edukacji ekologicznej;
- i/ zasad zrównoważonego rozwoju na obszarach przyrodniczo wrażliwych.

Poszczególne konwencje dotyczące ochrony przyrody i ochrony środowiska były sporządzane i przyjmowane w różnym czasie, dlatego też ich problematyka częściowo jest zbieżna.

Polskę obowiązują także akty prawne UE (dyrektywy i rozporządzenia) obejmujące następujące zagadnienia: a/ochrony przyrody, b/ochrony i jakości wód, c/ochrony powietrza i zmian klimatu, d/ochrony przed odpadami, e/ochrony krajobrazu, f/ochrony bezpieczeństwa zdrowotnego, g/ochrony przed skutkami awarii przemysłowych, h/informacji o środowisku, i/oceny ryzyka ekologicznego i wpływu inwestycji na środowisko, j/systemu ekologicznych znaków towarowych.

Do ustaw podstawowych (inaczej generalnych), specjalnie poświęconych ochronie środowiska należą:

- ustawa z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (z późniejszymi zmianami, m.in. nowelizacją z 2008 r.) – regulująca zasady ochrony środowiska w sposób kompleksowy; dotychczas była to ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska (z 31 stycznia 1980 r.);

- ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody – regulująca zagadnienia ochrony przyrody; wcześniej ustawa o ochronie przyrody (z 16 października 1991 r.)⁶⁶.

Ustawa Prawo ochrony środowiska jest uznawana za konstytucję polskiej ekologii i stanowi obecnie najważniejszy generalny dokument prawny z zakresu ochrony środowiska w Polsce.

⁵⁹ Dz.U. 1985 Nr 60, poz.311.

⁶⁰ Dz.U. 1992 Nr 98, poz.488.

⁶¹ Dz.U. 1976 Nr32, poz.190.

⁶² Dz.U. 1991 Nr 27, poz.112.

⁶³ Dz.U. 1988 Nr 31, poz.216.

⁶⁴ Dz.U. 1995 Nr 19, poz.88.

⁶⁵ E. Symonides, *Ochrona przyrody*, s.157-158.

⁶⁶ *Ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska* (Dz.U. 1994, nr 49, poz.196); *Ustawa o ochronie przyrody* (Dz.U. 1991, nr 114, poz.492 ze zm.). Zob. także: *Ustawa o zmianie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska oraz zmianie niektórych ustaw z 29 sierpnia 1997r.* (Dz.U. 1997, nr 133, poz. 885).

Do ustaw regulujących związanych zalicza się⁶⁷: ustawę o ochronie zwierząt, Prawo wodne, ustawę o ochronie gruntów rolnych i leśnych, ustawę o lasach, Prawo geologiczne i górnicze, Prawo o rybołówstwie morskim, Prawo łowieckie.

Z kolei do ustaw regulujących „częściowych” należą m.in.⁶⁸: Prawo budowlane, ustawa o rybactwie śródlądowym, Prawo atomowe, Ustawa o samorządzie terytorialnym, Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym, Ustawa o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki, Prawo o ruchu drogowym, Ustawa o odpadach, Ustawa o utrzymaniu porządku i czystości w gminach. Katalog tych ustaw nie jest wyczerpujący, gdyż można przytoczyć inne regulacje dotyczące różnych dziedzin gospodarki, które wywierają wpływ na środowisko.

Ustawą częściowo związaną z ochroną środowiska przyrodniczego jest Kodeks karny. Przepisy rozdziału XXII „Przestępstwa przeciwko środowisku” (art. 181-188) stanowią trzon polskiego prawa karnego w zakresie odpowiedzialności za środowisko. Oprócz tego, do ustalonych w Kodeksie przestępstw przeciwko środowisku stosuje się także przepisy części ogólnej. Do ochrony środowiska mają zastosowanie niektóre przepisy karne rozdziału XX o przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu (art. 183-184, 165, 167, 171), przepisy rozdziału XXI o przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji (art. 173, 177, 179), stosowane do zdarzeń powodujących nadzwyczajne zagrożenie środowiska, oraz przepisy rozdziału XXXVI o przestępstwach przeciwko mieniu (art. 290) i za przestępstwo leśne polegające na dopuszczaniu się wyrębu drzewa w lesie w celu przywłaszczenia.

Źródłami prawa są także akty prawa miejscowego (przepisy wykonawcze) – na obszarze działania organów, które je ustanowiły. Do stanowienia prawa miejscowego są uprawnieni: wojewodowie, sejmiki województw, rady powiatów, rady gmin⁶⁹. W dziedzinie ochrony środowiska obowiązują ponadto kilkadziesiąt rozporządzeń regulujących zagadnienia szczegółowe. Wśród najistotniejszych należy wyróżnić rozporządzenia: a/ dotyczące procesów inwestycyjnych; b/ określające normy jakości środowiska oraz normy dopuszczalnych oddziaływań na środowisko; c/ o opłatach za korzystanie ze środowiska; d/ o karach pieniężnych za naruszanie wymagań ochrony środowiska⁷⁰.

Odnosząc się do przepisów przytoczonych w artykule można wskazać na ich specyfikę. Istotne znaczenie mają tutaj normy odnoszące się do własności prywatnej i ochrony fauny czy flory, ale pojawiły się również przepisy nawiązujące do estetyki krajobrazu, czy dbania o przyrodę jako pewną całość. Obok odpowiedzialności karnej za przestępstwa, niektóre zachowania niekorzystne

⁶⁷ Ustawa o ochronie zwierząt z 21 sierpnia 1997r. (Dz.U. 1997, nr 111, poz.724); Prawo wodne z 24 października 1974r. (Dz.U. 1974, nr 38, poz.230 ze zm.); Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych z 3 lutego 1995 r. (Dz.U. 1995, nr16, poz.78 ze zm.); Ustawa o lasach z 28 września 1991r. (Dz.U. 1991, nr 101, poz.444 ze zm.); Prawo geologiczne i górnicze z 4 lutego 1994r. (Dz.U. 1994, nr 27, poz.96 ze zm.); Prawo o rybołówstwie morskim z 18 stycznia 1996r. (Dz.U. 1996, nr 34, poz.145 ze zm.); Prawo łowieckie z 13 października 1995r. (Dz.U. 1995, nr 147, poz.713 ze zm.). Zob. także: R. Paczuski, *Prawo ochrony środowiska*, [dział trzeci]; J. Stochlak, *Zadania administracji samorządowej i rządowej w zakresie ochrony środowiska*, Warszawa 2000, s. 47-59.

⁶⁸ Prawo budowlane z 7 lipca 1994r. (Dz.U. 1994, nr 89, poz.414 ze zm.); Ustawa o rybactwie śródlądowym z 18 kwietnia 1985 r. (Dz.U. 1985, nr 66, poz.750 ze zm.); Prawo atomowe z 10 kwietnia 1986r. (Dz.U. 1986, nr 12, poz.70 ze zm.); Ustawa o samorządzie terytorialnym z 8 marca 1990r. (Dz.U. 1990, nr 16, poz.95); Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym z 7 lipca 1994r. (Dz.U. 1994, nr 15, poz.139 ze zm.); Ustawa o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki z 16 marca 1995r. (Dz.U. 1995, nr 47, poz.243); Prawo o ruchu drogowym z 20 czerwca 1997r. (Dz.U. 1997, nr 98, poz.602 ze zm.); Ustawa o odpadach z 27 czerwca 1997r. (Dz.U. 1997, nr 96, poz.592 ze zm.); Ustawa o utrzymaniu porządku i czystości w gminach z 13 września 1996r. (Dz.U. 1996, nr 132, poz.622 ze zm.). Zob. także: R. Paczuski, *Prawo ochrony środowiska*; J. Stochlak, *Zadania administracji samorządowej i rządowej w zakresie ochrony środowiska*, s.47-59.

⁶⁹ R. Paczuski, *Prawo ochrony środowiska*; J. Stochlak, *Zadania administracji samorządowej i rządowej w zakresie ochrony środowiska*.

⁷⁰ Por. A. Lipiński, *Prawne podstawy ochrony środowiska*, Zakamycze 2002.

dla środowiska poddane zostały odpowiedzialności karno-administracyjnej za popełnione wykroczenie. Uwzględniając wymienione regulacje można przyjąć, że polskie prawo ochrony środowiska jest stosunkowo dobrze rozwinięte, i że następuje w nim ciągle dostosowywanie do standardów unijnych. Z drugiej strony, historia prawnej ochrony środowiska w Polsce dostarcza wiele przykładów ilustrujących tezę, że funkcja prawa w tej dziedzinie może mieć jedynie znaczenie pomocnicze.

Najbardziej charakterystyczną cechą współczesnego polskiego prawa ochrony środowiska jest gwałtowny rozrost różnych regulacji dotyczących odpowiedzialności za delikty administracyjne przeciwko środowisku, czyli tzw. naruszenia wymagań ochrony środowiska. Kary pieniężne za takie delikty pojawiły się w polskim prawie w 1961 r. w odniesieniu do zanieczyszczeń wód. Następnie były one stopniowo rozszerzane pod względem przedmiotowym na: zanieczyszczenia powietrza, powodowanie hałasu, bezprawne gromadzenie odpadów, także usuwanie, niszczenie oraz uszkodzanie drzew, krzewów i zieleni. W latach 90. XX w. stworzony został rozwinięty system odpowiedzialności prawnej w ochronie środowiska, którego podstawę stanowiły kary pieniężne, zaś odpowiedzialność cywilna i karna odgrywały marginalną rolę.

Odpowiedzialność karna jest najsurowszym rodzajem odpowiedzialności, charakteryzującym się największym stopniem dolegliwości. Dotyczy ona tylko tych zachowań, które są szczególnie groźne dla środowiska. Dlatego też penalizacja pewnych niekorzystnych dla środowiska zachowań wymaga szczególnej uwagi ustawodawcy. Oczywiście wprowadzenie przestępstw przeciwko środowisku do odrębnego rozdziału kodeksu karnego ma istotne znaczenie. Podkreśla bowiem rangę tych przestępstw i daje świadectwo woli ustawodawcy, aby zapewnić ochronę środowiska także stosowaniem najostrzejszych środków przymusu prawnego jakimi są środki prawa karnego. Środki prawne prawa karnego powiązane są funkcjonalnie z materialnoprawnymi podstawami ochrony środowiska, przewidując sankcje karne za naruszenie określonych wymagań ochrony środowiska. Stanowią one podstawowe kryterium oceny legalności czy nielegalności określonych działań lub zachowań.

O tym, jak system ochrony prawnej oparty na sankcjach funkcjonuje w rzeczywistości społecznej decyduje układ rozwiązań normatywnych określających sposób postępowania podmiotów, realizujących w praktyce przewidziane przez prawo sankcje. Uznano, że społecznie pożądane rezultaty w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego może przynieść „nie tyle ściganie czynów szkodliwych dla środowiska i jego zasobów przyrodniczych (przestępstw i wykroczeń), ile raczej racjonalna gospodarka i zorientowana proekologicznie działalność administracji państwowej i samorządowej”⁷¹.

Trudno przewidzieć, jak oceniono by dzisiaj w kategoriach „społecznego niebezpieczeństwa” czyn B. Szpakowicza, który 9 lutego 1921 r. zastrzelił w Puszczy Białowieskiej ostatnią żubrzcę żyjącą na wolności, będącą jednocześnie ostatnią przedstawicielką gatunku żyjącego na ziemiach polskich od plejstocenu. Przedstawiony przykład jest „zbrodnią przyrodniczą”, niestety jedną z wielu traktowanych przez organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości jako „czyn o znikomej szkodliwości społecznej”. Należy także dodać, że większość zabronionych zachowań człowieka, szkodzących środowisku przyrodniczemu, uznana została przez polskie prawo za wykroczenia.

---

⁷¹ Por.: R. Kmieciak, *Karnoprosesowe aspekty ścigania przestępstw przeciwko środowisku*, w: *Ekologia i prawo...*, s.135.

Przyjęto ponadto, że kary pieniężne będą stanowić wystarczającą dolegliwość ograniczającą przestępczość ekologiczną w Polsce⁷². W. Radecki uznał, że system kar pieniężnych za naruszanie wymagań ochrony środowiska jest sprzeczny z Konstytucją RP, ponieważ nie zapewnia ukaranemu prawa do szukania sprawiedliwości przed sądem powszechnym⁷³.

Przed laty bezskuteczne okazały się protesty przyrodników przeciwko budowie kolejki na Kasprowy Wierch, budowie zapory w Czorsztynie, czy też nadmiernej eksploatacji lasów w celu doraźnego „łatania dziury” w budżecie państwa. Podobnie sprawa doliny Rospudy⁷⁴ po raz kolejny pokazała, że urzędnicy ignorują regulacje prawne UE, stanowisko ekspertów krajowych i unijnych, środowisk naukowych i organizacji pozarządowych, a także głos opinii publicznej. Podobnie brak zrozumienia konieczności ochrony środowiska przyrodniczego ze strony większości polityków jest zagrożeniem dla zachowania jego zasobów. Niektórzy ministrowie oraz urzędnicy niższego szczebla, odpowiedzialni za ochronę środowiska przyrodniczego niestety sprzyjają takim postawom. Świadczą o tym m.in.: koncepcje regulacji rzek, budowy elektrowni jądrowych, prywatyzacji lasów państwowych, likwidacji lub zmniejszenia obszaru niektórych parków narodowych, także budowy nowych wyciągów i nartostrad w Tatrach, czy nowych zbiorników zaporowych na Wiśle. Ponadto, często można spotkać się z postawami wrogimi i roszczeniowymi lokalnych społeczności wobec kwestii ekologicznych, np. dotyczących parków narodowych czy ograniczenia zanieczyszczeń powietrza (likwidacji smogu). Świadczą o tym m.in. stanowiska rad gminnych i powiatowych z Zakopanego, Hajnówki, Białowieży czy Augustowa. Pominięte zostaną tu przykłady presji lobby biznesowego, dążącego do zlikwidowania w trakcie planowania i realizacji nowych inwestycji wszelkich przeszkód, również legislacyjnych.

Współczesne problemy ochrony przyrody i ochrony środowiska w Polsce wiążą się z przemianami ustrojowymi, gospodarczymi i społecznymi oraz z ciągłymi zmianami prawa. Dostosowanie do standardów unijnych prawa ochrony środowiska wymaga dużego wysiłku administracyjnego i organizacyjnego, np. stworzenia i wdrożenia kompleksowego systemu gospodarki odpadami. Potrzebne jest oczywiście poniesienie znacznych nakładów na infrastrukturę komunalną, urządzenia ochronne, monitoring środowiska. Pożądane standardy jakości wód czy powietrza, zawarte w obecnie obowiązujących dyrektywach, nie są osiągnięte na niektórych obszarach Polski. Oprócz tego Polska jest mało zaawansowana w programie „Natura 2000”, który przewiduje m.in. rozszerzenie ochrony prawnej terenów przyrodniczych. Polskie parki narodowe, krajobrazowe i rezerваты przyrody obejmują 8% powierzchni kraju, gdy w pozostałych krajach UE jest to ok. 15%. Podwojenie powierzchni obszarów chronionych wymaga jednak nie tylko procedur prawnych i nakładów gospodarczych, ale także woli politycznej rządu, zgody samorządów terytorialnych i aktywności mieszkańców kraju. Niepokojącym zjawiskiem jest także nieudolność państwa w formułowaniu i realizowaniu długookresowych strategii rozwojowych, przedsięwzięć związanych z gospodarką odpadami. Oprócz tego, wciąż małe są nakłady na ochronę przyrody, marginalnie realizowane jest pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych (np. wiatru, Słońca), podobnie upowszechnianie rolnictwa ekologicznego.

Warto zwrócić uwagę, że organizacja i funkcjonowanie organów władzy ustawodawczej, administracji rządowej i samorządowej, organów wymiaru sprawiedliwości, organu kontroli

⁷² Por.: W. Radecki, *Kary pieniężne w polskim systemie prawnym. Czy nowy rodzaj odpowiedzialności karnej?*, PPK (1996), nr 14-15, s.5-18.

⁷³ W. Radecki, *Koncepcja opłat i kar pieniężnych w ochronie środowiska w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, OŚPiP (1999), nr 3, s.26.

⁷⁴ Unikatowa dolina Rospudy, będąca najcenniejszym fragmentem obszaru Natura 2000 „Puszcza Augustowska”, częścią „Zielonych Płuc Polski”, to obszar objęty międzynarodową ochroną prawną – jako część Światowego Rezerwatu Biosfery.

państwowej, organów ochrony prawa, których podstawy prawnoustrojowe określiła Konstytucja oraz ustawy zwyczajne, mają w różnym stopniu bezpośredni wpływ na efektywność ochrony prawnej środowiska w Polsce. Wynika to m.in. z funkcji organizacyjnej prawa w dziedzinie ochrony środowiska. Jej istotą jest, aby ze względu na wieloaspektowy charakter współczesnych problemów ochrony środowiska, wymagających rozwiązań w różnej skali (lokalnej, regionalnej, ogólnokrajowej, międzynarodowej, a nawet globalnej), angażować do rozwiązywania tych problemów całe państwo. Szczególnie istotna będzie tu aktywność całego systemu wymienionych wyżej organów państwowych, partii politycznych, wyspecjalizowanych służb ochrony środowiska, podmiotów gospodarczych eksploatujących zasoby środowiska, organizacji społecznych, instytucji oraz wszystkich obywateli.

Bibliografia

Piśmiennictwo

- Dobrzańska B., Dobrzański G., Kielczewski D., *Ochrona środowiska przyrodniczego*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 2009
- Górka K., Poskrobko B., Radecki W., *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, PWE, Warszawa 1999
- Górka K., Poskrobko B., Radecki W., *Ochrona środowiska. Problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, PWE, Warszawa 2001
- Kmiecik R., *Karnoprocesowe aspekty ścigania przestępstw, przeciwko środowisku*, w: *Ekologia i prawo*, pod red. A.Przyborowskiej-Klimczak, Lublin 1999
- Lipiński A., *Prawne podstawy ochrony środowiska*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Zakamycze-Kraków 2002
- Paczuski R., *Prawo ochrony środowiska*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2001
- Radecki W., *Kary pieniężne w polskim systemie prawnym. Czy nowy rodzaj odpowiedzialności karnej?*, PPK (1996), nr 14-15
- Radecki W., *Koncepcja opłat i kar pieniężnych w ochronie środowiska w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, OŚPiP (1999), nr 3
- Radecki W., *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku. Przewodnik po przepisach*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Wrocław 1995
- Sobczak J., *Rozdział XXII Przestępstwa przeciwko środowisku. Komentarz* [maszynopis]
- Stochlak J., *Zadania administracji samorządowej i rządowej w zakresie ochrony środowiska*, MUNICIPIUM S.A., Warszawa 2000
- Symonides E., *Ochrona przyrody*, Wydawnictwa uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007

Akty prawa międzynarodowego

- Konwencja Bazylejska o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych z 22 marca 1989r.* (Dz.U. 1995 Nr 19, poz.88)
- Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem z 3 marca 1973r.* (Dz.U. 1991 Nr 27, poz.112)
- Konwencja o wczesnym powiadamianiu o awarii jądrowej z 26 września 1986r.* (Dz.U. 1988 Nr 31, poz.216)
- Konwencja o zapobieganiu zanieczyszczeniu mórz przez zatapianie odpadów i innych substancji z 29 grudnia 1972r.* (Dz.U. 1984 Nr 11, poz.46)

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 23 listopada 1972r. (Dz.U. 1976 Nr32, poz.190)
Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości z 13 listopada 1979r. (Dz.U. 1985 Nr 60, poz.311)
Konwencja Wiedeńska o ochronie warstwy ozonowej z 22 marca 1985r. (Dz.U. 1992 Nr 98, poz.488)
Międzynarodowa konwencja o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki z 2 listopada 1973r. (Dz.U. 1987 Nr 17, poz.101)
Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu z 9 maja 1992r. (Dz.U. 1996 Nr 53, poz.238)

Akty prawa krajowego

Prawo atomowe z 10 kwietnia 1986r. (Dz.U. 1986, nr 12, poz.70 ze zm.)
Prawo budowlane z 7 lipca 1994r. (Dz.U. 1994, nr 89, poz.414 ze zm.)
Prawo geologiczne i górnicze z 4 lutego 1994r. (Dz.U. 1994, nr 27, poz.96 ze zm.)
Prawo łowieckie z 13 października 1995r. (Dz.U. 1995, nr 147, poz.713 ze zm.)
Prawo o ruchu drogowym z 20 czerwca 1997r. (Dz.U. 1997, nr 98, poz.602 ze zm.)
Prawo o rybołówstwie morskim z 18 stycznia 1996r. (Dz.U. 1996, nr 34, poz.145 ze zm.)
Prawo wodne z 24 października 1974r. (Dz.U. 1974, nr 38, poz.230 ze zm.)
Ustawa o lasach z 28 września 1991r. (Dz.U. 1991, nr 101, poz.444 ze zm.)
Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych z 3 lutego 1995 r. (Dz.U. 1995, nr16, poz.78 ze zm.)
Ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz.U. 1994, nr 49, poz.196)
Ustawa o ochronie przyrody z 10 marca 1934r. (Dz.U. Nr 31, poz.274)
Ustawa o ochronie przyrody z 7 kwietnia 1949r. (Dz.U. Nr 25, poz.180)
Ustawa o ochronie przyrody z 16 października 1991r. (Dz.U. Nr 114, poz.492)
Ustawa o ochronie zwierząt z 21 sierpnia 1997r. (Dz.U. 1997, nr 111, poz.724)
Ustawa o odpadach z 27 czerwca 1997r. (Dz.U. 1997, nr 96, poz.592 ze zm.)
Ustawa o rybactwie śródlądowym z 18 kwietnia 1985 r. (Dz.U. 1985, nr 66, poz.750 ze zm.)
Ustawa o samorządzie terytorialnym z 8 marca 1990r. (Dz.U. 1990, nr 16, poz.95)
Ustawa o utrzymaniu porządku i czystości w gminach z 13 września 1996r. (Dz.U. 1996, nr 132, poz.622 ze zm.)
Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym z 7 lipca 1994r. (Dz.U. 1994, nr 15, poz.139 ze zm.)
Ustawa o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki z 16 marca 1995r. (Dz.U. 1995, nr 47, poz.243)
Ustawa o zmianie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska oraz zmianie niektórych ustaw z 29 sierpnia 1997r. (Dz.U. 1997, nr 133, poz. 885)
Ustawa z 31 stycznia 1961r. o ochronie wód przed zanieczyszczeniem (Dz.U. Nr 5, poz.33)
Ustawa z 30 maja 1962r. Prawo wodne (Dz.U. Nr 34, poz.158)
Ustawa z 21 kwietnia 1966r. o ochronie powietrza atmosferycznego przed zanieczyszczeniem (Dz.U. Nr 14, poz.87)
Ustawa z 9 listopada 2000r. o dostępie do informacji o środowisku i jego ochronie oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2000 Nr 109 poz. 1157)
Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2009 Nr 151, poz.1220 z późn.zm.)

ABSTRACT

In this article the issue of environmental crime in Poland will be taken on the level of historical. Legal aspects of activity to standard observance and compliance with environmental requirements will be taken into account. This article will refer to these ranges of environmental legal regulations in the time from X century to the contemporaneity.

Słowa kluczowe: przestępstwo ekologiczne, prawo ochrony środowiska, historia regulacji chroniących środowisko

Key words: environment al crime, legal of environmental, compliance with environmental requirements